

POSTULATED AND REAL FUNCTION OF THE “FIELD TRIPS” IN HEALTH PROMOTION

Marta PRZYDZIAŁ¹, Iwona PEZDAN-ŚLIŹ¹, Robert KRASOWSKI²

1. Faculty of Physical Education, University of Rzeszow

2. Private Education Centre in Limanowa

Key words:

- promotion of health,
- environmental education,
- physical and emotional development of children and teenagers

Abstract:

The aim of this study is visualizing of the postulated function and real of “green schools” and its meaning in processes of promoting health amongst children and teenagers. Within last years this form of education is becoming more and more popular both amongst young people as well as teachers. The majority of contemporary teachers regards “field schools” and accompanying them trips and games, recreation - health parties in the fresh air for one of methods of the education, someone adds trips to the most important forms of the work with the pupil are ranking and are placing them in a hierarchy of importance and the usefulness of educational-education methods right away behind the classical school lesson. “Field schools” are not only carrying out aims of the health education, but also are facilitating classes with kindergarten pupils as well as children with disabilities. The discussed form also constitutes the springboard from commonly found at schools class-lesson system. It is giving the chance of the interesting and more effective education.

INTRODUCTION

Problematic of the environmental education is being considered from a very long time on the international forum. A conference of UNESCO and UNEP in which took part representatives of 66 countries and 28 nationalist organizations was held in 1977. Declaration from T’bilisi was the effect of their debate, which became a base of scientific research in the field of the environmental education. According to the idea of this declaration it should be a purpose of the environmental education aspiration to form the community: conscious, comprehending the environment globally. This community should have knowledge and abilities and robust attitudes and motivations for the activity aimed at solving the current problems and to prevention for problems being supposed to appear in the future [21, p. 12]. Choosing effective methods of ecological educating of children and teenagers is necessary to achieve goals of the environmental education. Certainly this education cannot concentrate on the abstract or encyclopedic knowledge. The contemporary teacher cannot appeal only to experience and own observation of pupils, because considerable part of them living in major cities lost contact with nature [4, p. 3]. Conducting the field lesson is becoming necessary in this situation, in order to deliver individual natural experience to children and teenagers. A direct contact with the nature can only arouse the sensitivity of the young man to his beauty and help with forming his attitude towards the nature. Particularly essential role in this matter are performing “field schools”. Studying terminology one should think that “field school” constitutes the

form of the achievement of the program of teaching at school (in the determined majority of cases it is regarding pupils attending the primary school) which relies on the organization of the several days' trip of the entire school branch along with teachers, to towns having natural or spa advantages [5, p. 13]. The trip should constitute the continuation of classes of the normal course of teaching. Similar form of the completion of classes but in the winter period is called the "white school" [28], however form of classes for children coming from ecologically danger zones it is a "environmental school". The first forms of the "field school"¹ appeared in Poland in the second-half of the nineties of the 20th century [13]. Within last years this form of education is becoming more and more popular both amongst young people as well as teachers. The majority of contemporary teachers regards "field schools" and accompanying them Trips and games, recreation - health parties in the fresh air for one of methods of the education, someone adds trips to the most important forms of the work with the pupil are ranking and are placing them in a hierarchy of importance and the usefulness of educational-education methods right away behind the classical school lesson [12, p. 24]. "Field schools" are not only carrying out aims of the health education, but also are facilitating classes with kindergarten pupils as well as children with disabilities. The discussed form also constitutes the springboard from commonly found at schools class-lesson system. It is giving the chance of the interesting and more effective education.

HEALTH PROMOTION AND TASKS AND FUNCTIONS OF FIELD SCHOOLS

The most valuable value and performing most important role in the life of children, young people and adults is health. In the literature of the subject it is possible to come across various definitions of the health. Most accurate definition of the health however seems to be the definition of the World Health Organization. It determines them as "full physical, psychological welfare and social, rather than only a lack of illness or ailment" [11, p. 13]. That concept of health puts on mind a few problems, above all the definition determines the life situation which few people can reach. Apart from that it assumes that exists one determined state of being healthy. On the other sight WTO is trying to change a way of thinking about the health in categories outstandingly physical and to peel off from the so-called biomedical model of the health. It is implementing psychological and public aspects, comprehending the condition of a sense of well-being and is suggesting that being healthy is something more than only not feeling sick. Therefore looking to the health and in place of the single physical problem is leading the entire man. Researches [2, p. 30] are showing that it is relatively hard to think about the health without simultaneously thinking about medicine, since a lot from official thoughts about the health is firmly based on curing by doctors and at hospitals, the society became medicalized and physical and technological aspects of the health care are dominating above other. It is necessary "to get health, to seek and to promote. It is above all:

- value, thanks to which the individual or the group can carry out its aspiration and the need of satisfaction and change the environment and to deal him with;
- resource (wealth) for the society, guaranteeing its social and economic development; the healthy society can only create the tangible and cultural property, to develop, to reach the appropriate level of the quality of life;
- condition (centre) of daily living (rather than it is aim), enabling better it is quality;
- concept, showing benefits (good condition, the physical fitness), rather than negative effects of the illness and disorders)" [3, p. 25].

As a result the health is coming under the coincidence of many factors for dynamic changes. Passivity in the face of the health, lack of the care about doesn't cause the fact that it

¹The organization of "field schools" on behalf of the school is being regulated Regulation, MENiS from 8 November 2001 on conditions and the way of organizing the sightseeing by public nursery schools, schools and institutions and the tourism.

is becoming a coincidence. From it as young individuals they perceive their health. It is a condition of the quality of his life [6, p. 4-9].

The promotion of health in its straightest form means improving the health of patients and caring for that they remain in the good health condition. It is the essential aspect of the nursing and other professions of the health care and one of important tasks of the state in the aspect of health [15, p. 18].

However preventing diseases is a key element i.e. the prevention. Some authors are proving that the current attempt at the health care seems still more reactionary than preventive. The result of such relation is "medical system, it is waiting, until something happens in order to gather pieces then" [9, p. 3]. But perceiving illnesses and injuries as the last stage of the larger whole would be more useful, in which intervention, not necessarily of medical nature, would bring far more better results with earlier stages. Admittedly the prevention is an important part of the promotion of health but it doesn't have a direct effect for good quality of life which is also extremely significant [16, p. 20; 30, p. 127-129].

Exquisitely an effective health education is performing the important role in the promotion of health, at every stage of the development and the life of the man. Then it is only possible to expect conscious decisions and behaviors. An information about the fact that the style of living is certain wrong and expecting changes wouldn't cause the greater effect. Examinations are showing that the generality of people, at least in the basic step, realizes what is healthy for them. Their reasons of continuing an unhealthy lifestyle are folded and connected both with psychological as well as outside factors. They put a lot of work into the health education, but the basics concerning different levels of information and the education are still very important and unfortunately neglected. The health education is directed at individuals, it can concern both the prevention and making feel better, and the more positive approach towards the health. It must be a part of the broader outline of the public politics which is solving outside problems being out of control of individuals [8, p. 9].

One of the mainstreams of the health promotion is:

- delivering appropriate information to people so that they can select, to decide what is good for them or not good, and later to take the consequences of one's choices;
- enabling people to evaluation of choices which they are making;
- helping people in developing the ability to analyze and finding alternative choices which are open for them. One should however remember that the health education is one of important parts of the health promotion, but not only [16, p. 11].

The motivation to search the pro-health influence of the school there are a medical condition and a fitness level of children and teenagers. It doesn't go about analysis of the health, the development and the physical fitness of the population, but portraying the low medical condition as well as the deteriorating physical condition on examples. Repeated examinations carried out in different years and in various regions of Poland are confirming the bad and still deteriorating condition of the physical fitness of children and teenagers [2, p. 8]. The medical condition year by year is deteriorating, becoming a main problem of the contemporary school, the family and the state. However the awareness of this worrying state isn't universal. It is well-known mainly in circles of scholars (medicine, physical culture) and with an effort it is clearing its way to parents of the pupils and teachers. Among others an optimistic judgments about the health development of children and teenagers resulting from the evaluation of the physical development measured with the height and the weight and the low awareness associated with the lack of the health education². A lot of differences between pop-

² Based on the questionnaire survey and interviews conducted by authors of this study in the period from September up to November 2012: examination was made in Poland on the representative group of game teachers, person in charges of the class at primary schools, junior secondary schools and secondary schools in south-eastern area.

ulations of major cities and circles of country, particularly eastern regions of the country are a worrying phenomenon. The civilization level of the village is much lower than the standard of living in circles about the large degree of urbanization [24, p. 16].

A physical fitness of children and teenagers has material meaning. School age that is the "time of the natural, rapid development of the efficiency" is a time being in hits favor for stimulating and correcting, and at the same time it is deciding on the future of the upbringing - period of leading the young man into the world of culture, forming a hierarchy of values, arousing needs and teaching methods satisfying them, encouraging the mode to choose a lifestyle. Therefore such material meaning has carrying for the physical fitness in the period of pre-school, in the period which is most important, because deciding on more distant years of his life. St. Kozłowski: "*ignoring biological advantages of the motor activity, it is meanings shaping the childhood, the run of the physical development in the period both in the youthful century he regards habits of the motor activity as the period in which it is possible to easily educate and to teach different forms of its realization*" [10, p. 9].

"FIELD SCHOOL" AS AN ALTERNATIVE TO THE CLASS-LESSON SYSTEM

"We left the classroom
In order to go to other,
There floor - is earth,
Roof - is sky,
windows - are clouds
And door - is sun" [25, p.5-6].

With these words J. John, Swedish pupil of the III class, characterized and included the specificity of inflected nesses of school classes led in the field. It is essential, that there is no speech about walls, although a landscape could be them. One should think, that field classes and inseparably connected with them "field school" open nesses, not limitations, freedoms are giving certain senses. These walls don't constitute limiting for participants in classes, for pupils, and particular elements of the landscape, they are materials and teaching centers which don't need to bring, to collect, to deprive them of the natural environment. It will be enough to use them in the appropriate moment and to leave them where they were in the harmony with remaining elements: natures and cultures. Jerzy Wysokiński wrote: "it isn't possible to learn Biology from the textbook, neither with laboratory method, even if we have a very well-stocked biology laboratory at our disposal into specimens of plants, of animals and into technical means of the teaching. For the lesson, the specimen living, preserved, dried or also brought in other forms isolated from it is habitat" [20, p. 13-15]. Conducting teaching only in the class or in the studio is possible particularly at junior pupils, to produce false associations. At small children it is overbalancing the specific-vivid thinking. It is necessary to leave with pupils outside the school in order to teach natures in the natural environment [20, p. 13-15].

The "field school" should constitute the alternative to the substitute for the nature which is being delivered to the pupil during the lesson at the class, to create possibilities to the real contact with the environment, in which the nature is material and the inspiration.

Above dissertations were confirmed by experience, which Ch. Schmollgruber and E. Mitterbauer determine in the following way: the environmental education as far as possible should be based on experiences talking about the environment, by it and for it [1, p. 18].

Theory about the environment is above all the knowledge and the ability of identifying environmental problems. Learning by the environment (in the environment) it is comprehending the environment as the source of knowledge (environment in the soil of the stimulus - the accumulation of information and exploiting them in examinations). Learning by the environment is above all developing the need of the responsibility for the environment. Nobody is

able to provide such comprehensive presentation including the educational process for pupils in frames of the course of class-lessons. However are described above experience and opinions matching the cycle of the learning? In researches conducted by D. Kolb who dealt with the issues associated with the learning process, it is possible to conclude that social units are studying according to the specific cycle (fig. 1.).

According to D. Kolb process of effective learning developing four abilities itself:

- experiencing (concrete experience),
- reflective observation,
- creating abstract hypotheses (abstract conceptualization),
- active leading experiments (active experimentation).

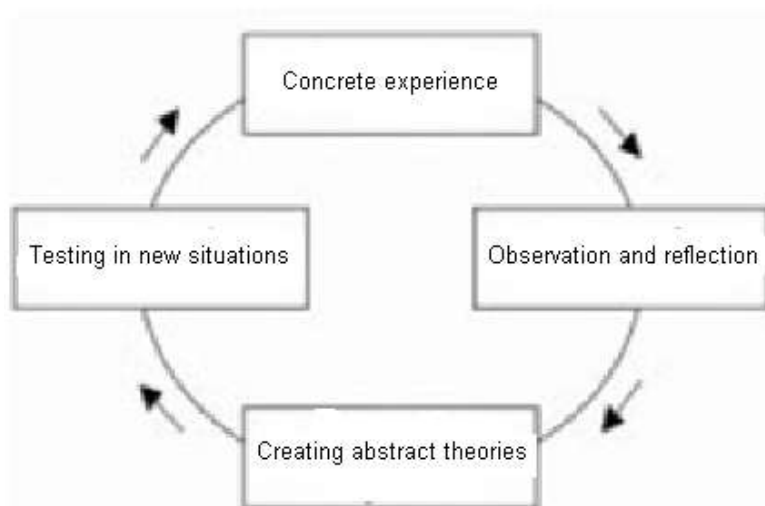

Fig. 1. Stages of the learning process according to D. Kolb. Source: www.infed.org

Additionally according to D. Kolb in the learning process it is possible to distinguish four basic activities:

- feeling (feeling),
- observation (watching),
- thinking (thinking),
- action (doing).

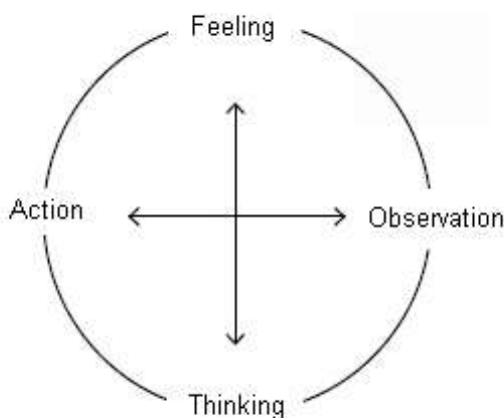

Fig. 2. Basics of the learning process according to Kolb. Source: www.businessballs.com

According to Kolb the above theory is describing the learning as the integrated process in which all stages must be included. However he stated that only few persons were able to participate effectively in all these stages of the cycle of the learning [8, p. 10-11]. Based on the scheme showing the cycle of learning, it is also possible to state that the natural environment is creating the best possible conditions for its full accomplishment.

In spite of relatively short tradition the “field school” became an inherent element of the school didactic - education work. It has many enthusiasts, especially amongst pupils. It is evidence, that the school in its traditional form isn't meeting all expectations of the young man. Certainly for hits recreational character, it is an advantage of the “field school” [26, p. 7-8].

A frequent practice during the stay in “field school”, there is a custom of undergoing the class at the building, instead of using that what surrounding reality is delivering. The reason for such proceedings is probably need to prepare the special program which must be adapted for that kind of “field school”. Moreover teachers often realize only their subjects because they are feeling anxious, that could touch the sphere, in which they don't consider itself to be specialists. At one time, when an environment dominated about natural and cultural character, only to a little extent transformed, contact with the nature was everyday reality. There was no problem with staying in the bosom of nature. As the effect of it, today the school must cope with quite new objectives. Delivering to pupils the natural experience eliminated by the civilization, individual is one of them. Therefore is necessary implementing the general practice of the education in the field [19, p. 18]. Educational situations coming into existence during lessons in “field schools” enable the integrated education, thanks to which it is easier to solve concrete tasks or connected problems with functioning of the nature. The “field school” is just giving chance of applying teaching correlation. This correlation is supporting the transfer of knowledge from one course of study to other, it is waking and is developing the creative thinking as well as lets to understand what is diverse, theoretical and practical applying of the knowledge. Situations with which the pupil is coming into direct contact in the practical action are supporting the efficiency of his knowledge and the subsequent development of his personality. Working hours of pupils in “field school” isn't limited by bells, what in natural way lets to regulate or straight out to take into account the diversified pace of the learning of individual pupils. To sum up, a lot stands behind supporting the practice of the environmental education in “field schools”. Chances of learning with pleasure and more effectively on the basis of surrounding reality correlating issues allotted to individual fields of study. “Field school” for children in the more youthful school age, it is a wonderful and attractive form of work, in the course of which, children through the contact with the habitat are enriching their experience.

Taking into account the fact that the child at the age of 7-10 is creating determined notions through a direct contact with objects and phenomena, we should aspire to the cognition that it has specific character to run in direct connecting to natural, social, cultural and technical reality. The resources of the message about surrounding reality, as well as resources of experience of pupils, is still relatively little, hence of a lot of phenomena and the situation is something new, often incomprehensible.

The element of the organization of the “field school” lessons organized in afternoon hours, afternoon trips and the sport games and cultural-educational lessons in the evening [7, p. 19-22]. The “field school” constitutes the school of hard knocks for younger small children - a long way from parents (the “field school” for the part of children often constitutes first experience associated with vacating the family house for a long period). Children are standing in front of the need for independent dressing up, toilets (which is located sometimes apart from the building of the accommodation), making the bed, caring for their things. The role for

the class tutor isn't confining itself only for handing over to the knowledge but also to supervising all activities of pupils, enhancing the time and also replacing close friends and family.

Also fitness and recreational aspect of the "field school" is deserving the particular attention. The outdoor exercise positively influences the height and the development of the human organism, and overcoming the problem and discomforts is contributing to develop the physical fitness. During program classes pupils are being accustomed to caring the own physical development, hygiene, it is contributing to get abilities serving the biological and mental health. Elements of the health education shaped in this way are playing an important role in the development of children in the youthful school age. Exchanged values are integrally connected with themselves, aren't appearing in isolation, are being carried out simultaneously during activity organized on purpose and planned [14, p. 21-22].

The natural environment is playing special role in the work with children with disabilities. "The work with children hurt by the fate is particularly difficult and responsible. It can however be remarkably satisfactory. It will be sufficient to see whom they are - man, child - being most often cleaner, less contaminated than a lot of "normal's" of peers; feeling the essence, surviving more spontaneously. When it meet on his road the wise class tutor, they can together get many beautiful experience, unforgettable experiences" [22, p. 22-25]. These experiences are inspiring and supporting creative actions of children. They have a psychotherapeutic maximum value: they are inducing to the expression, are involving mentally and in terms of physics, let the full, authentic statement. Weak-minded children in the slight grade have low self-esteem because of problems in the learning they experienced at parent schools. However there is a field, in which they can shine and con the faith in its possibilities, to believe they will cope in the future and for other requirements - own production. So that an independent work comes into existence, the child must draw not only on a store of knowledge and experience, but also believe its sensitivity. It is essential so that it works in the climate of the kindness, the cordiality and the respect. The work in surrounding of the nature is facilitating it very much [22, p. 22-25].

REAL FUNCTION OF „FIELD SCHOOLS”

„Field schools” appeared at the Polish education a few years ago. In the idea of authors it had to be a few of weeks' trips of classes to chosen region, in the deliberate way. There, based on historical, geographical advantages, in the block system, pupils were supposed to acquire the knowledge correlated with the program of the given level of teaching, both general, as well as about the given region. Simultaneously tearing away from the school everyday life, of class system, as well as from the home environment, was favor in integration of the group and forming a class team [18, p. 27].

The transformation of the tourist market in Poland brought the abundant tourist offer for schools. Including economic holiday centers falling into decline, seeing their chance of surviving throughout the off season, started offering so-called "field schools" - being nothing else, like the organized holiday for immature. Upon a time this offer was fitted with proposals of trips around more immediate and more distant surroundings. Rooms of centers were equipped with school boards, benches and chairs. Pupils are taking textbooks and notebooks from these objects which teachers are teaching. Very often the program is following- after breakfast a few lessons take place in the class system, and after the dinner participants have a rest of the day as so-called leisure time - what is regarding both pupils and teachers. Sometimes it is "enhanced" by collective walks or sports championships and an evening disco. In this way the "field school" is becoming similar to the summer colony but with the class block. This few school hours are supposed to forbid to determine "field school". Some parents claim, that all "field schools" seem to be legalized truancy of both teachers, and pupils [29, p. 9]. Whether teachers are going on "field schools" willingly? Most probably it is hard to grant

here the unequivocal answer. Brightly it results from examinations conducted by authors of this study³, that teachers are defending themselves against it and are surrendering as a last resort (as a result of pressures of the management, or parents), not organizing as a result such an unconventional form of the teaching which "field school" is. Reminding about the 24-hours work is a truism without the additional remuneration, about the responsibility, the need to vacate a home of one's own for the longer period of time or the resignation from incomes coming from the additional work. Technical preparing of the "field school" is more distant working hours not correlated with the remuneration. It is difficult to be surprised, that offer of travel agencies (taking off some duties from teacher) is accepted by the school. However many times it is making the teacher the hostage of the program offered by the tourist office. In consequence he is leading for diverging from primitive foundations of "field schools". Organizing (in the program aspect) of "field school", rather than only leaving on "field school" through the tourist office above all is being conditioned with age of participants, and consequently with stage of the education. The "field school" will be different for children from the primary education (whether at this stage we have to ask if the trips should be organized), other for more distant levels of education. The school should have checked places (also from the residential and dietary side of the base) adapted for needs of pupils and the possibility of carrying out the program of "field school".

PHYSICAL AND EMOTIONAL INFLUENCE OF "FIELD SCHOOLS" ON THE NORMAL DEVELOPMENT OF CHILDREN AND TEENAGERS

If we look a little bit more widely for general tasks of the school, it appears to us as supporting the child development (in all its spheres and aspects). However the considerable fraction of powers and centers is going towards the intellectual development, they very often forget that there are still other tasks apart from the intellectual development. Probably in the social-moral and emotional development a family is helping the school to a considerable degree. It is even possible to think, whether the school can develop emotionally, peculiarly children from "crippled" families, but the care about the development in all spheres is a duty of school. The modern school should take care also of the physical, motor development and the health of children, at least in equal scope of it, which is accompanying the care about their intellectual development. Findings of children and teenagers in this respect are alarming. They are pointing on systematic decline of the phenomenon. Without a doubt the school, by the family, is responsible for this state in a large extent [23, p. 8].

A realization of his necessities is a condition for the development of the man. The social psychology is establishing existing of positive aspirations to the development of man. These aims are being fulfilled according to the certain hierarchy, based on the need to meet the certain needs earlier than other, because their frustration is making the fulfillment impossible.

Needs of the biological and psychological nature are the underlying reason for a development and are being called fundamental needs. A. Maslow is calling them also needs of the deficiency and satisfying them is making conditional on other persons. This addiction is special in the first years of life. Next needs are so-called needs of the being which the man can satisfy with the self-realization. Needs conditioning the psychophysical development and the health are located in both mentioned above groups. However it is possible, that in conditions of the contemporary civilization, discouraging children for the movement and the physical

³ Based on the questionnaire survey and interviews conducted by authors of this study in the period from September up to November 2012: examination was made in Poland on the representative group of game teachers, person in charges of the class at primary schools, junior secondary schools and secondary schools in south-eastern area.

labor, distinguishing the group of so-called special needs of the physical development and the child's health are necessary. Perhaps it will allow to explain the authority and to introduce the school and the family to objectives compensating for "pseudo comfort" of civilization. The physical inactivity and staying in e.g. in closed rooms is creating comfort for the human body of the end of the 20th century. Adults are subjugating it, and behind their example of children. We know the outside world from television, without the move and without leaving room warm in every season. Only for the psychophysical development and for the health it is pseudo comfort giving negative consequences after some time. Developmental-health special needs of contemporary children are as follows:

- need of vitamins,
- need of the physical activity (motor exercises, physical labor, dance),
- need of hardening and the adaptation to extreme conditions,
- need of frequent contact with the nature in all seasons (particularly in autumn and spring),
- need of keeping the proportion of the eaten energy to disbursed,
- need of the regulation of psychological processes (of reducing stresses and so on),
- need of biological regeneration,
- need of assisting defense mechanisms of the organism [17, p. 8].

Probably the list of special needs isn't unabridged. A lot from these needs it is possible to carry out through motor classes and the contact with the nature in all seasons. Move in the fresh air, best in safe, natural conditions but children, parents and what is worse - teachers don't want it, dislike it, are afraid of effort associated with it. Field classes are calling the archaic solution. Accustomed to pseudo comfort prefer "motor episodes" instead of motor classes in the fresh air with the hardening and long-term effort - how Prof. M. Demel is saying in the gymnastic small room or in the corridor [15, p. 17]. The part of children is simply afraid of effort. Parents and doctors are confirming them in this fear. Physical class tutor, instead of extending a hand and assist in the period of achieving the better fitness and the function applies categorical assessing. The majority from these children has a restricted motor fitness, are usually obese and "move in the sweat of one's brow" think following the example of some adults, that this is something not very valuable. Conversations with parents, the doctor and teachers to a large extent are confirming above opinion. The change of the awareness in direction of assisting the broad child development by the school, the family and the environment is so setting current in changing socio-cultural reality. Supporting the physical development and care about the health of children through the move and the contact with the nature seem to be particularly necessary and should be carried out as soon as possible.

CONCLUSIONS

Teaching young people how to live and to operate in the society and the environment is an idea of the school. Ecological Education, called more and more often environmental, cannot concentrate on the abstract or encyclopedic knowledge. In the educating process and bringing up, the teacher is many times appealing for individual experiencing of pupil. "Field school" and associated with it fact of being in a different environment is a stress causing situation, the child is dealing here with larger than usually number of new things, with phenomena which can arouse feelings of anxiety. In the other hand a new situation requires the side of freeing imagination of the child, the ingeniousness and the resourcefulness. Extending beyond the school scheme is becoming a chance to the effective learning, the play and solving and overcoming the problem together. All these action is integrating the group. Pupils, participants in "field schools" claim that they like such a form of school and that this gave them a

lot. Thanks to it they widened their knowledge of different fields, learnt to co-exist with the nature and understood the need of its protection. The “field school” let them for checking it’s theoretical messages in practical situations. Many participants of such departures think that after return to the school they like studying and are achieving good results. Many of them willingly are becoming involved in environment-friendly action organized on school grounds.

However, it results from observation of teachers, that participants in such departures students better deal with problem situations. They are having no difficulty in specifying questions, are more discerning in getting to know world surrounding them. They are feeling more self-confident and freely on classes. The “field school” almost always is having a positive effect on forming of the personality of the young man. It is giving the chance for staying in the company, to the intellectual development. It is an alternative for so universal nowadays spending the leisure time in front of the TV set or the computer. “Field schools” are shaping the environment-friendly, particularly important nowadays awareness.

REFERENCES:

1. Brunner W., Homing E., Jonsson B., Malberg C., Olsson A., Skoglund G., Stromberg S. (1998) *EkoLogik. Edukacja ekologiczna. Metody i przykłady*. PKE. Gdańsk.
2. Chrzanowski J. (1989) *Demograficzne i urbanizacyjne wyznaczniki kultury fizycznej*. Raport o kulturze fizycznej w Polsce, Warszawa.
3. Czaplicki Z. (2008) *Aktywność ruchowa – atrybutem kultury zdrowotnej człowieka*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr 4.
4. Daniłowa M. (1987) *Przyroda i nasze zdrowie*. Warszawa.
5. Denek K., Hyżek D. (2005) *Zielone szkoły. Edukacyjne i społeczne aspekty*. „Wychowanie na co dzień”, nr 7-8.
6. Denek K. (2009) *Aktywność krajoznawczo-turystyczna dzieci i młodzieży w edukacji szkolnej*. „Lider” nr 1.
7. Gąbka H., Bąk J., Piotrkowska E. (1996) *W zielonej szkole*. „Życie szkoły”, nr 7.
8. Kolb D. (1996) *Style uczenia się. Edukacja ekologiczna. Być efektywnym instruktorem*. Materiały szkoleniowe powstałe w FSC przy współpracy z Cheschire Education Service i ICI, Warszawa.
9. Kopczyńska – Sikorska J., Sekita B. (1986) *Wychowanie fizyczne najmłodszych*. Referat na II Kongresie Naukowym Kultury Fizycznej. Gdańsk.
10. Kozłowski St. (1966) *Fizjologiczne efekty rekreacji fizycznej*. Warszawa.
11. Kuński H. (1987) *Ruch i zdrowie*. Warszawa.
12. Ławecki T., Kacprzak E. (2005) *Wycieczki z klasą. Szkolny przewodnik turystyczny*. Warszawa.
13. Marek E. (2008) *Zielona szkoła formą nauki poprzez bezpośredni kontakt z przyrodą*. „Wychowanie fizyczne, sport i kultura zdrowia w nowoczesnym społeczeństwie”, t. 2.
14. Palichleb K. (2002) *Wycieczka jako forma nauczania*. „Wychowawca”, nr 4.
15. Pike S. (1999) *Promocja zdrowia dla jednostki i społeczności*. Warszawa.
16. Rączek J. (1998) *Wytrzymałość dzieci i młodzieży*. Katowice.
17. Romanowski W., Eberhardt A. (1972) *Profilaktyczne znaczenie zwiększonej aktywności ruchowej człowieka*. Warszawa.
18. Schollgruber Ch., Mittenbauer E., *Uczyć się – wiedzieć - działać. Metody wychowania ekologicznego*. ARGE
19. Stawiński W. (red.) (1985) *Zarys dydaktyki biologii*. Warszawa 1985.
20. Stec S. (1998) *Edukacja ekologiczna - od przedszkola*. Aura 6.
21. Tkaczyk L. (1998) *Efektywność edukacji środowiskowej w „zielonej szkole”*. „Nowe w szkole”, nr 7. 12.

22. Tomanowicz J. (2000) *Przyroda w pracy z dziećmi upośledzonymi*. „Nowe w szkole”, nr 3.
23. Trzeźniowski R.(1996) *Zabawy i gry ruchowe*. Warszawa.
24. Trzeźniowski R.(1999) *Rozwój fizyczny i sprawność fizyczna młodzieży szkolnej w Polsce*. Warszawa.
25. Tyralska – Wojtycza E. (1999) *Zielona Szkoła odskocznią od tradycyjnego systemu szkolnictwa*. Aura 4, 5-6.
26. Tyralska – Wojtycza E. : *Zielona szkoła- odskocznią od systemu szkolno-lekcyjnego*. Aura 6 (1999) 7-8.
27. Umwelterziehung, Wiedeń 1997.
28. Wieczorek M., Lesiewski J.(2002) *Biała szkoła – recepta na programową nudę*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr 1.
29. Wołoszynowa L.(1971) *Materiały do nauczania psychologii*. Seria II Tom I, Warszawa.
30. Woynarowska B. (2007) *Edukacja zdrowotna*. Warszawa.

FUNKCJA POSTULOWANA A RZECZYWISTA „ZIELONEJ SZKOŁY” W PROMOCJI ZDROWIA

Marta PRZYDZIAŁ¹, Iwona PEZDAN-ŚLIŻ¹, Robert KRASOWSKI²

1. Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski

2. Private Education Centre in Limanowa

Słowa kluczowe:

- promocja zdrowia,
- „zielona szkoła”,
- edukacja ekologiczna,
- rozwój fizyczny i emocjonalny dzieci i młodzieży

Streszczenie:

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie funkcji postulowanej a rzeczywistej „zielonych szkół” i jej znaczenia w procesach promowania zdrowia wśród dzieci i młodzieży. W ciągu ostatnich kilkunastu lat ta forma edukacji staje się coraz bardziej popularna zarówno wśród młodzieży jak i nauczycieli. Większość współczesnych pedagogów uważa „zielone szkoły” i towarzyszące im m. in. wycieczki, gry i zabawy, rekreacyjno – zdrowotne imprezy na świeżym powietrzu za jedną z metod kształcenia, niektórzy zaliczają wycieczki do najważniejszych form pracy z uczniem i ustawiają je w hierarchii ważności i użyteczności metod edukacyjno-wychowawczych zaraz za klasyczną szkolną lekcją. „Zielone szkoły” nie tylko doskonale realizują cele wychowania zdrowotnego, ale również ułatwiają zajęcia z przedszkolakami jak i dziećmi niepełnosprawnymi. Omawiana forma stanowi również odskocznnię od powszechnie spotykanego w szkołach systemu klasowo-lekcyjnego. Daje szansę na ciekawą i bardziej efektywną edukację.

WPROWADZENIE

Problematyka edukacji środowiskowej jest już od dawna rozpatrywana na forum międzynarodowym. W 1977 r. odbyła się konferencja UNESCO i UNEP, w której wzięli udział przedstawiciele 66 krajów i 28 organizacji narodowych. Owocem ich obrad była deklaracja z Tbilisi, która stała się podstawą działań w dziedzinie edukacji środowiskowej. Zgodnie z ideą tej deklaracji celem edukacji środowiskowej powinno być dążenie do ukształtowania społeczności świadomej, pojmującej środowisko globalnie. Społeczność ta powinna mieć wiedzę i umiejętności oraz zdecydowane postawy i motywacje do działania zmierzającego do rozwiązywania aktualnych problemów oraz do zapobiegania problemom mającym pojawić się w przyszłości [21, s. 12]. Dla osiągnięcia celów edukacji środowiskowej konieczne jest obranie skutecznych metod kształcenia ekologicznego dzieci i młodzieży. Z pewnością edukacja ta nie może koncentrować się na wiedzy abstrakcyjnej czy encyklopedycznej. Współczesny nauczyciel nie może odwoływać się tylko do doświadczeń i obserwacji własnej uczniów, ponieważ znaczna ich część żyjąc w dużych miastach zatraciła kontakt z przyrodą [4, s. 3]. W tej sytuacji konieczne staje się prowadzenie zajęć w terenie, aby dostarczyć dzieciom i młodzieży indywidualne doświadczenie przyrodnicze. Tylko bezpośredni kontakt z naturą może rozbudzić wrażliwość młodego człowieka na jej piękno i pomóc w kształtowaniu jego postawy wobec przyrody. Szczególnie istotną rolę w tej kwestii pełnią „zielone szkoły”. Studiując terminologię należy sądzić, iż „zielona szkoła” stanowi formę realizacji programu nauczania w szkole (w zdecydowanej większości przypadków dotyczy to uczniów uczęszczających do szkoły podstawowej), która polega na organizacji kilkudniowego wyjazdu całego oddziału szkolnego wraz z nauczycielami do miejscowości posiadających walory przyrodnicze lub

uzdrowiskowe [5, s. 13]. Wyjazd powinien stanowić kontynuację zajęć prowadzonych w trakcie normalnego toku nauczania. Podobna forma realizacji zajęć ale w okresie zimowym nosi nazwę „białej szkoły” [29], natomiast forma zajęć dla dzieci pochodzących z obszarów zagrożonych ekologicznie to „ekologiczna szkoła”. Pierwsze formy „zielonej szkoły”⁴ pojawiły się w Polsce w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku [13]. W ciągu ostatnich kilkunastu lat ta forma edukacji staje się coraz bardziej popularna zarówno wśród młodzieży jak i nauczycieli. Większość współczesnych pedagogów uważa „zielone szkoły” i towarzyszące im m. in. wycieczki, gry i zabawy, rekreacyjno – zdrowotne imprezy na świeżym powietrzu za jedną z metod kształcenia, niektórzy zaliczają wycieczki do najważniejszych form pracy z uczniem i ustawiają je w hierarchii ważności i użyteczności metod edukacyjno-wychowawczych zaraz za klasyczną szkolną lekcją [12, s. 24]. „Zielone szkoły” nie tylko doskonale realizują cele wychowania zdrowotnego, ale również ułatwiają zajęcia z przedszkolakami jak i dziećmi niepełnosprawnymi. Omawiana forma stanowi również odskocznię od powszechnie spotykanego w szkołach systemu klasowo-lekcyjnego. Daje szansę na ciekawą i bardziej efektywną edukację.

PROMOCJA ZDROWIA A ZADANIA I FUNKCJE ZIELONYCH SZKÓŁ

Najcenniejszą wartością i pełniącą najważniejszą rolę w życiu dzieci, młodzieży i dorosłych jest zdrowie. W literaturze przedmiotu można spotkać różne definicje zdrowia. Najbardziej znaną wydaje się być jednak definicja zdrowia wg Światowej Organizacji Zdrowia. Określa je ona jako „pełny dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny, a nie tylko brak choroby lub niedomaganie” [11, s. 13]. Takie ujęciem zdrowia nasuwa na myśl kilka problemów, przede wszystkim definicja określa sytuację życiową, którą niewielu ludzi może osiągnąć. Oprócz tego zakłada, że istnieje jakiś jeden określony stan bycia zdrowym. Z drugiej jednak strony WTO stara się zmienić sposób myślenia o zdrowiu w kategoriach wybitnie fizycznych i odejść od tak zwanego biomedycznego modelu zdrowia. Wprowadza ona aspekty psychiczne i społeczne, pojęcie stanu dobrego samopoczucia i sugeruje, że bycie zdrowym to coś więcej niż jedynie nie bycie chorym. Dlatego też rozszerza spojrzenie na zdrowie i w miejsce pojedynczej dolegliwości fizycznej wprowadza całego człowieka. Badania naukowe [11, s. 13] dowodzą, że stosunkowo bardzo trudno jest myśleć o zdrowiu bez jednoczesnego myślenia o medycynie, jako że wiele z oficjalnych myśli o zdrowiu jest mocno opartych na leczeniu przez lekarzy i w szpitalach, społeczeństwo stało się zbyt zmedykalizowane i że fizyczne i technologiczne aspekty opieki zdrowotnej dominują nad innymi. Zdrowie trzeba „zdobywać, poszukiwać i promować. Jest ono przede wszystkim:

- wartością, dzięki której jednostka lub grupa może realizować swoje aspiracje i potrzebę satysfakcji oraz zmieniać środowisko i radzić sobie z nim;
- zasobem (bogactwem) dla społeczeństwa, gwarantującym jego rozwój społeczny i ekonomiczny; tylko zdrowe społeczeństwo może tworzyć dobra materialne i kulturalne, rozwijać się, osiągać odpowiedni poziom jakości życia;
- warunkiem (środkiem) codziennego życia (a nie jego celem), umożliwiającym lepszą jego jakość;
- koncepcją, eksponującą korzyści (dobre samopoczucie, sprawność fizyczna), a nie negatywne skutki (choroby i zaburzenia)” [3, s. 25].

W rezultacie koincydencji wielu czynników zdrowie podlega dynamicznym zmianom. Bierna postawa wobec zdrowia, brak troski o nie powoduje to, że staje się ono dziełem przypadku. Od tego jak młode jednostki postrzegają swoje zdrowie, zależy ich samopoczucie i aktywność. Jest ono warunkiem jakości jego życia [6, s. 4-9].

⁴Organizacja „zielonych szkół” z ramienia szkoły jest regulowana Rozporządzenie, MENiS z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki.

Promocja zdrowia w swojej najprostszej formie oznacza poprawianie zdrowia pacjentów i dbanie o to, aby pozostawali w dobrej kondycji zdrowotnej. Jest to podstawowy aspekt pielęgniarstwa i innych profesji opieki zdrowotnej oraz jedno z najważniejszych zadań państwa w aspekcie zdrowia [15, s. 18].

Kluczowym elementem jest jednak zapobieganie powstaniu choroby czyli profilaktyka. Niektórzy autorzy dowodzą, że obecne podejście do opieki zdrowotnej wydaje się wciąż bardziej reakcyjne niż prewencyjne. Wynikiem takiego podejścia jest „system medyczny, czeka, aż coś się stanie aby móc potem pozbierać kawalki” [9, s. 3]. Ale bardziej użyteczne byłoby postrzeganie chorób i urazów jako ostatniego etapu większej całości, w której interwencja, niekoniecznie natury medycznej, niosłaby ze sobą o wiele lepsze rezultaty w etapach wcześniejszych. Profilaktyka jest co prawda ważną częścią dbałości o zdrowie, jednak nie ma bezpośredniego wpływu na dobre samopoczucie i jakość życia, które są również ogromnie ważne [16, s. 20; 30, s. 127-129].

Niezmiernie ważną rolę w promocji zdrowia pełni skuteczna edukacja zdrowotna, na każdym etapie rozwoju i życia człowieka. Tylko wówczas można oczekiwać świadomych decyzji i prozdrowotnych zachowań. Sama informacja o tym, że pewien sposób życia jest niewłaściwy i oczekiwanie na zmianę nie przyniosłoby większego efektu. Badania pokazują, że większość ludzi, przynajmniej w podstawowym stopniu, zdaje sobie sprawę z tego co jest dla nich zdrowe. Ich powody kontynuowania niezdrowego stylu życia są złożone i związane zarówno z czynnikami psychologicznymi jak i zewnętrznymi. Wiele pracy włożono w edukację zdrowotną, ale podstawowe kwestie dotyczące różnych poziomów informacji i edukacji są ciągle bardzo ważne i niestety zaniedbane. Edukacja zdrowotna jest skierowana do jednostek, może ona dotyczyć zarówno profilaktyki i poprawiania samopoczucia, jak i bardziej pozytywnego podejścia do zdrowia. Musi być częścią szerszego szkieletu polityki publicznej, która rozwiązuje zewnętrzne problemy znajdujące się poza kontrolą jednostki [8, s. 9].

Jednym z głównych nurtów promocji zdrowia jest więc:

- dostarczanie ludziom odpowiednich informacji, aby mogli dokonać wyboru, sami decydować co jest dla nich dobre a co nie, a później ponosić konsekwencje swoich wyborów;
- umożliwianie ludziom oceny wyborów jakich dokonują;
- pomaganie ludziom w rozwijaniu zdolności analizowania i odnajdywania alternatywnych wyborów, które są dla nich otwarte. Należy jednak pamiętać, że edukacja zdrowotna jest jedną z ważniejszych części promocji zdrowia, ale nie jedyną [16, s. 11].

Motywacją poszukiwań prozdrowotnego wpływu szkoły jest stan zdrowia i poziom sprawności fizycznej dzieci i młodzieży. Nie chodzi tu o analizę zdrowia, rozwoju i sprawności fizycznej populacji, ale ukazanie na przykładach niepokojąco niskiego stanu zdrowia jak i pogarszającego się stanu sprawności fizycznej. Wielokrotne badania realizowane w różnych latach i w różnych regionach Polski potwierdzają zły i wciąż pogarszający się stan kondycji fizycznej dzieci i młodzieży [2, s. 8]. Stan zdrowia z roku na rok pogarsza się, stając się głównym problemem współczesnej szkoły, rodziny i państwa. Świadomość tego niepokojącego stanu nie jest jednak powszechna. Znana jest głównie w kręgach ludzi nauki (medycyny, kultury fizycznej) i z trudem toruje sobie drogę do rodziców, uczniów i nauczycieli. Na przeszkodzie stoi między innymi optymistyczny osąd o zdrowiu dzieci i młodzieży wynikający z oceny rozwoju fizycznego mierzonego wysokością i ciężarem ciała oraz niska świadomość związana z brakiem edukacji zdrowotnej⁵. Bardzo niepokojącym zjawiskiem są

⁵ Na podstawie badań ankietowych oraz wywiadów przeprowadzonych przez autorów niniejszego opracowania w okresie od września do listopada 2012 r.: badanie dokonano na reprezentatywnej grupie nauczycieli wycho-

różnice między populacjami dużych miast i środowisk wiejskich, szczególnie wschodnich regionów kraju. Poziom cywilizacyjny wsi jest znacznie niższy od poziomu życia w środowiskach o dużym stopniu urbanizacji [24, s. 16].

Istotne znaczenie ma sprawność fizyczna dzieci i młodzieży. Wiek szkolny czyli „*czas naturalnego, dynamicznego rozwoju sprawności*” jest czasem sprzyjającym jej stymulowaniu i korygowaniu, a równocześnie jest to decydujący o przyszłości czas wychowania - okres wprowadzania młodego człowieka w świat kultury, kształtowania hierarchii wartości, rozbudzenia potrzeb i uczenia metod ich zaspakajania, zachęcenia do wyboru pożądanego trybu i stylu życia. Dlatego tak istotne znaczenie ma pielęgnowanie sprawności fizycznej w okresie pobytu dziecka w szkole, w okresie który jest najważniejszym, bo decydującym o dalszych latach jego życia. St. Kozłowski pisze, że: „*zlekceważenie biologicznych walorów aktywności ruchowej, jej znaczenia kształtującego bieg rozwoju fizycznego w okresie dzieciństwa i w wieku młodzieńczym uważa za okres, w którym można łatwo wykształcić nawyki aktywności ruchowej i nauczyć różnych form jej realizacji*” [10, s. 9].

„ZIELONA SZKOŁA” ALTERNATYWĄ DLA SYSTEMU KLASOWO-LEKCYJNEGO

„Wyszliśmy z klasy
Aby pójść do innej,
Tam podłogą — ziemia,
Dachem — niebo,
Oknami — chmury
A drzwiami — słońce [25, s. 5-6].

Tymi słowami J. John, szwedzki uczeń klasy III, scharakteryzował i ujął specyfikę odmienności zajęć szkolnych prowadzonych w terenie. Bardzo istotne jest, że nie ma tutaj mowy o ścianach, choć mógłby nimi być krajobraz. Należy sądzić, iż zajęcia terenowe i nierozzerwalnie związana z nimi „zielona szkoła” dają pewne poczucia otwartości, nie ograniczoności, swobody. Te ściany bowiem nie stanowią ograniczenia dla uczestników zajęć, dla uczniów, a poszczególne elementy krajobrazu są materiałami i środkami dydaktycznymi, których nie trzeba przynosić, zbierać, pozbawiać ich naturalnego otoczenia. Wystarczy w odpowiedni moment posłużyć się nimi i pozostawić je tam, gdzie były w harmonii z pozostałymi elementami: przyrody i kultury. Jerzy Wysokiński napisał: „*Biologii nie można nauczyć się z podręcznika, ani metodą laboratoryjną, nawet jeśli mamy do dyspozycji pracownię biologiczną bardzo dobrze zaopatrzone w okazy roślin, zwierząt i w techniczne środki nauczania. Okaz żywy, zakonserwowany, zasuszony czy też w innej formie przyniesiony na lekcję jest bowiem wyizolowany ze swego naturalnego środowiska* [20, s. 13-15]”. Prowadząc nauczanie jedynie w klasie lub w pracowni można szczególnie u młodszych uczniów, wytworzyć błędne skojarzenia. U małych dzieci przeważa myślenie konkretnoobrazowe. Oznacza to, że niewłaściwe wyobrażenia i skojarzenia będą się utrzymywały w konsekwencji u młodzieży starszej. Należy więc wyjść z uczniami na zewnątrz szkoły, by uczyć przyrody w środowisku przyrodniczym [20, s. 13-15].

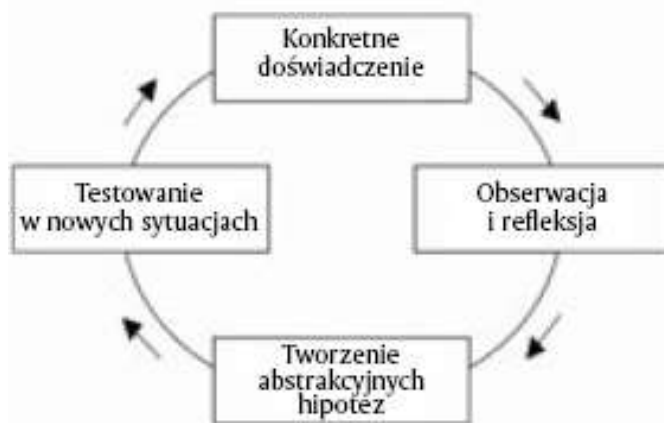
„Zielona szkoła” powinna stanowić alternatywę dla namiastki przyrody, którą dostarcza się uczniowi podczas zajęć w klasie, stwarzając możliwości do rzeczywistego kontaktu ze środowiskiem, w którym przyroda jest zarazem materiałem i inspiracją.

Powyższe rozważania potwierdzone zostały przez doświadczenia, które Ch. Schmollgruber i E. Mitterbauer określają w sposób następujący: *edukacja ekologiczna*

wania fizycznego, prowadzących zajęcia w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach na obszarze Polski południowo – wschodniej.

powinna w miarę możliwości opierać się na doświadczeniach mówiących o środowisku, przez nie i dla niego [1, s. 18].

Nauka o środowisku to przede wszystkim wiedza i umiejętność identyfikowania problemów środowiska. Nauka przez środowisko (w środowisku) to pojmowanie środowiska jako źródła wiedzy (środowisko w roli stymulatora - gromadzenie informacji i wykorzystanie ich w badaniach). Nauka dla środowiska to przede wszystkim wykształcanie potrzeby odpowiedzialności za środowisko. Takiego kompleksowego ujęcia procesu edukacyjnego nikt nie jest w stanie zapewnić uczniom w ramach toku zajęć klasowo-lekcyjnych. Czy jednak przedstawione powyżej doświadczenia i opinie są zgodne z cyklem uczenia się? W świetle badań naukowych prowadzonych przez D. Kolb'a, który zajmował się zagadnieniami związanymi z procesem uczenia się, można wnioskować, iż jednostki społeczne uczą się wg konkretnego cyklu (rys. 1.).

Rys. 1. Etapy procesu uczenia się wg D. Kolb'a. Źródło: www.infed.org

Wg. D. Kolb'a proces efektywnego uczenia się sprowadza się do posiadania i rozwijania w sobie czterech zdolności i umiejętności:

- konkretnego doświadczania (concrete experience),
- refleksyjnej obserwacji (reflective observation),
- tworzenia abstrakcyjnych hipotez (abstract conceptualization),
- aktywnego prowadzenia eksperymentów (active experimentation).

Dodatkowo wg D. Kolb'a w procesie uczenia się można wyróżnić cztery podstawowe czynności:

- odczuwanie (feeling),
- obserwacja (watching),
- myślenie (thinking),
- działanie (doing).

Rys. 2. Podstawy procesu uczenia się wg Kolb'a. Źródło: www.businessballs.com

Według Kolb'a powyższa teoria przedstawia uczenie się jako proces zintegrowany, w którym wszystkie etapy muszą być uwzględnione. Stwierdził on jednak, że jedynie nieliczne osoby są w stanie uczestniczyć efektywnie we wszystkich tych etapach cyklu uczenia się [8, s. 10-11]. Na podstawie schematu przedstawiającego cykl uczenia się, można stwierdzić również, że najlepsze warunki do pełnej jego realizacji tworzy środowisko przyrodnicze a nie klasa szkolna.

Mimo stosunkowo krótkiej tradycji „zielona szkoła” stała się nieodłącznym elementem szkolnej pracy dydaktyczno — wychowawczej. Ma ona wielu entuzjastów, zwłaszcza wśród uczniów. Stanowi to dowód na to, iż szkoła w swojej tradycyjnej formie nie spełnia wszystkich oczekiwań młodego człowieka. Atutem „zielonej szkoły” jest z pewnością jej rekreacyjny charakter [26, s. 7-8].

Trzeba jednak zauważyć, że częstą praktyką podczas pobytu w „zielonej szkole”, jest zwyczaj odbywania zajęć w budynku, zamiast korzystać z tego, co dostarcza otaczająca rzeczywistość. Przyczyna takiego postępowania jest zapewne konieczność przygotowania przez nauczyciela specjalnego programu, który musi być dostosowany do tego rodzaju pobytu jakim jest „zielona szkoła”. Ponadto nauczyciele często realizują jedynie swoje przedmioty, gdyż mają obawy, że mogliby dotknąć sfery, w której nie czują się specjalistami. Kiedyś, gdy dominowało środowisko o charakterze naturalnym i kulturowym, tylko w niewielkim stopniu przekształconym, kontakt z przyrodą był codzienną rzeczywistością. Nie było wtedy żadnego problemu z przebywaniem na łonie natury. Dziś szkoła musi sprostać całkiem nowym zadaniom. Jednym z nich jest dostarczenie uczniom, wyeliminowanego przez cywilizację, indywidualnego doświadczenia przyrodniczego. Dlatego też konieczne jest wprowadzenie powszechnej praktyki edukacji w terenie [19, s. 18]. Powstające podczas zajęć w „zielonych szkołach” sytuacje edukacyjne umożliwiają nauczanie całościowe, zintegrowane, dzięki czemu łatwiej rozwiązywać konkretne zadania czy problemy związane z funkcjonowaniem przyrody. To właśnie „zielona szkoła” daje szansę stosowania tak bardzo potrzebnej w nauczaniu korelacji. Korelacja ta sprzyja transferowi wiedzy z jednego przedmiotu nauczania do innych, rozbudza i rozwija twórcze myślenie oraz pozwala zrozumieć na czym polega różnorodne, teoretyczne i praktyczne stosowanie wiedzy. Sytuacje, z którymi styka się uczeń bezpośrednio w praktycznym działaniu sprzyjają operatywności jego wiedzy oraz dalszemu rozwojowi jego osobowości. Czas pracy uczniów w „zielonej szkole” nie jest ograniczony dzwonekami, dzięki czemu łatwiej w sposób naturalny regulować czy wręcz uwzględniać zróżnicowane tempo uczenia się poszczególnych uczniów.

Podsumowując, wiele przemawia za wspieraniem praktyki edukacji środowiskowej w „zielonych szkołach”. Szansy uczenia się z przyjemnością i skuteczniej na bazie otaczającej rzeczywistości korelującej zagadnienia przydzielone poszczególnym dyscyplinom naukowym. „Zielona szkoła” dla dzieci w młodszym wieku szkolnym, to wspaniała i atrakcyjna forma pracy, w trakcie której, dzieci poprzez kontakt z naturalnym środowiskiem wzbogacają swoje doświadczenia.

Biorąc to pod uwagę, a także fakt, że dziecko w wieku 7-10 lat tworzy określone pojęcia poprzez bezpośredni kontakt z przedmiotami i zjawiskami, należy dążyć do tego, by poznanie miało charakter konkretny, by przebiegało w bezpośrednim zetknięciu z rzeczywistością przyrodniczą, społeczną, kulturalną i techniczną. Zasób wiadomości o otaczającej rzeczywistości, jak również zasób doświadczeń uczniów, jest jeszcze stosunkowo niewielki, stąd wiele zjawisk i sytuacji jest czymś nowym, często niezrozumiałym.

Elementem organizacji „zielonej szkoły” są organizowane w godzinach popołudniowych zajęcia dydaktyczne, popołudniu wycieczki i zabawy sportowe a wieczorem zajęcia kulturalno-oświatowe [7, s. 19-22]. „Zielona szkoła” stanowi dla młodszych małych dzieci szkołę życia - z dala od rodziców („zielona szkoła” dla części dzieci często stanowi pierwsze doświadczenie związane z opuszczeniem domu rodzinnego na dłuższy okres). Dzieci stają

przed koniecznością samodzielnego ubrania się, toalety (która mieści się niekiedy poza budynkiem zakwaterowania), posłaniem łóżka, troską o swoje rzeczy. Rola wychowawcy nie ogranicza się jedynie do przekazywania wiedzy ale również do nadzorowania wszystkich czynności uczniów, uatrakcyjniania czasu oraz również zastępowanie bliskie osoby.

Na szczególną uwagę zasługuje również sprawnościowy i rekreacyjny aspekt „zielonej szkoły”. Ruch na świeżym powietrzu wpływa dodatnio na wzrost i rozwój organizmu ludzkiego, a pokonywanie trudności i niewygód przyczynia się do wyrobienia sprawności fizycznej. Podczas zajęć programowych wdraża się uczniów do dbania o własny rozwój fizyczny, o higienę, przyczynia się do zdobywania umiejętności służących zdrowiu biologicznemu i psychicznemu. Kształtowane w ten sposób elementy wychowania zdrowotnego odgrywają ważną rolę we wszechstronnym rozwoju dzieci w młodszym wieku szkolnym. Wymienione wartości są ze sobą integralnie powiązane, nie występują w oderwaniu, realizowane są jednocześnie podczas celowo zorganizowanej i planowanej działalności [14, s. 21-22].

Środowisko naturalne odgrywa szczególną rolę w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi. *„Praca z dziećmi skrzywdzonymi przez los jest szczególnie trudna i odpowiedzialna. Może jednak być nadzwyczaj satysfakcjonująca. Wystarczy dojrzeć w tych dzieciach to, kim są - człowieka, dziecko - istotę najczęściej czystsza, mniej skażoną niż wiele „normalnych” rówieśników; istotę czująca, przeżywająca bardziej spontanicznie. Gdy napotka na swej drodze mądrego wychowawcę, mogą wspólnie doznać dużo pięknych, niezapomnianych przeżyć [22, s. 22-25]”*. Doznania te inspirują i sprzyjają działaniom twórczym dzieci. Mają one najwyższą wartość psychoterapeutyczną: skłaniają do ekspresji, angażują psychicznie i fizycznie, pozwalają na pełną, autentyczną wypowiedź. Dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim mają zaniżoną samoocenę z powodu trudności w uczeniu się, jakich doświadczyły w macierzystych szkołach. Jest jednak na szczęście dziedzina, w której mogą zabłysnąć i nabrać wiarę w swe możliwości, uwierzyć, że sprostają w przyszłości i innym wymaganiom - własna twórczość. By powstała samodzielna praca, dziecko musi korzystać nie tylko z zasobu wiedzy i doświadczeń, ale także zawierzyć swej wrażliwości. Istotne jest, by pracowało ono w klimacie życzliwości, serdeczności i szacunku. Praca w otoczeniu przyrody bardzo to ułatwia [22, p. 22-25].

RZECZYWISTA FUNKCJA „ZIELONYCH SZKÓŁ”

„Zielone szkoły” pojawiły się w polskiej edukacji kilkanaście lat temu. W zamyśle twórców miały to być kilkunastodniowe wyjazdy klas w wybrany, w sposób świadomy, region. Tam w oparciu o walory historyczne, geograficzne, w systemie blokowym uczniowie mieli zdobywać skorelowaną z programem danego poziomu nauczania wiedzę, zarówno ogólną, jak i o danym regionie. Jednocześnie oderwanie od codzienności szkolnej, systemu klasowego, jak i od środowiska domowego, sprzyjało integracji grupy i tworzeniu zespołu klasowego [18, p. 27].

Transformacja rynku turystycznego w Polsce przyniosła obfitą ofertę turystyczną dla szkół. W tym podupadające ekonomiczne ośrodki wczasowe, widząc swą szansę na przetrwanie martwego sezonu, zaczęły oferować tzw. „zielone szkoły” - będące niczym innym, jak zorganizowanymi wczasami dla niedorostłych. Z czasem tę ofertę obudowano propozycjami wycieczek po bliższej i dalszej okolicy. Pomieszczenia ośrodków wyposażono w szkolne tablice, ławki i krzeselka. Uczniowie zabierają podręczniki i zeszyty z tych przedmiotów, których uczą jadący opiekunowie. Bardzo często rozkład dnia jest następujący- po śniadaniu odbywa się kilka lekcji w systemie klasowym, a po obiedzie resztę dnia uczestnicy mają tzw. czas wolny - co dotyczy zarówno uczniów jak i nauczycieli. Czasami „uatrakcyjniane” jest to zbiorowymi spacerami lub turniejami sportowymi i wieczorną dyskoteką. W ten sposób „zielona szkoła” staje się podobna do kolonii letniej tyle, że z blokiem lekcyjnym. Tych kilka godzin lekcji ma bronić określenia „zielona szkoła”. Niektórzy rodzice twierdzą, że wszelkie

„zielone szkoły” wydają się być zalegalizowanymi wagarami zarówno nauczycieli, jak i uczniów [29, p. 9]. Czy nauczyciele chętnie jeżdżą na „zielone szkoły”? Pewnie trudno tu udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Z badań przeprowadzonych przez autorów niniejszego opracowania⁶ jasno wynika, iż nauczyciele raczej bronią się przed tym i ulegają w ostateczności (w wyniku nacisków dyrekcji, czy samych rodziców), nie organizując w rezultacie tak niekonwencjonalnej formy nauczania jaką jest „zielona szkoła”. Jest truizmem przypomnienie tu o 24-godzinnej pracy bez dodatkowego wynagrodzenia, o odpowiedzialności, konieczności opuszczenia na dłuższy okres czasu własnego domu czy rezygnacji z dochodów pochodzących z dodatkowej pracy. Przygotowanie merytoryczne „zielonej szkoły” to dalsze godziny pracy nie skorelowanej z wynagrodzeniem. Stąd też i trudno się dziwić, że oferta biur podróży (zdejmująca z nauczyciela część obowiązków) bywa akceptowana przez szkołę. Jednakże niejednokrotnie czyni to nauczyciela zakładnikiem programu oferowanego przez biuro turystyczne. W konsekwencji prowadzi do odchodzenia od pierwotnych założeń „zielonych szkół”. Zorganizowanie (w aspekcie programowym) „zielonej szkoły”, a nie tylko wyjechanie na „zieloną szkołę” poprzez biuro turystyczne jest przede wszystkim warunkowane wiekiem uczestników, a co za tym idzie etapem edukacji. Inna „zielona szkoła” będzie dla dzieci z nauczania początkowego (choć kwestią dyskusyjną jest to, czy na tym etapie powinny odbywać się wyjazdy „zielono szkolne”), inna dla dalszych poziomów edukacji. Implikuje to wybór miejsca na „zieloną szkołę” dającego możliwości uzupełniania treści programowych na poziomie danej klasy w oparciu o zasoby edukacyjne danej miejscowości i region. Szkoła powinna mieć sprawdzone miejsca (również od strony bazy mieszkalnej i żywieniowej) dostosowane do potrzeb uczniów i możliwości realizowania programu „zielonej szkoły”.

WPLYW „ZIELONYCH SZKÓŁ” NA PRAWIDŁOWY ROZWÓJ FIZYCZNY I EMOCJONALNY DZIECI I MŁODZIEŻY

Jeżeli nieco szerzej spojrzymy na naczelne zadanie szkoły, to jawi się nam ono jako wspomaganie rozwoju dziecka (we wszystkich jego sferach i aspektach). Jednak znaczny procent sił i środków idzie w kierunku rozwoju umysłowego, bardzo często zapomina się, że poza rozwojem umysłowym są jeszcze inne zadania. Zapewne w rozwoju społeczno-moralnym i emocjonalnym szkołę w znacznym stopniu wyręcza rodzina. Można nawet zastanawiać się, czy szkoła może rozwijać emocjonalnie, szczególnie dzieci z „kalekich” rodzin, ale troska o równomierny rozwój we wszystkich sferach jest jej obowiązkiem, albo lepiej warunkiem powodzenia całokształtu jej zabiegów. Nowoczesna szkoła powinna zatroszczyć się również o rozwój fizyczny, motoryczny i zdrowie dzieci, przynajmniej w zakresie równym temu, jaki towarzyszy trosce o ich rozwój umysłowy. Wyniki badań dzieci i młodzieży w tym zakresie są alarmujące. Wskazują na systematyczne pogarszanie się tego stanu. Bez wątpienia szkoła, obok rodziny, jest za ten stan w dużym stopniu odpowiedzialna [23, s. 8].

Warunkiem rozwoju człowieka jest realizacja jego potrzeb życiowych. Psychologia społeczna zakłada istnienie pozytywnych dążeń do rozwoju w każdym człowieku. Dążenia te spełniane są wg pewnej hierarchii, opartej na konieczności zaspokajania pewnych potrzeb wcześniej niż innych, gdyż ich niezaspokojenie uniemożliwia spełnienie kolejnych, ponieważ zależnych od tych wcześniejszych.

Potrzeby natury biologicznej i psychicznej leżą u podstaw rozwoju i nazywane są potrzebami fundamentalnymi. A. Masłow nazywa je także potrzebami niedostatku a ich zaspoko-

⁶ Na podstawie badań ankietowych oraz wywiadów przeprowadzonych w okresie od września do listopada 2012 r.: badanie dokonano na reprezentatywnej grupie nauczycieli wychowania fizycznego, prowadzących zajęcia w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach na obszarze Polski południowo – wschodniej.

kojenie uzależnia od innych osób. To uzależnienie jest szczególne w pierwszych latach życia. Następne potrzeby to tzw. potrzeby istnienia, które człowiek może zaspokoić drogą samorealizacji. Potrzeby warunkujące rozwój psychofizyczny i zdrowie mieszczą się w obu wyżej wymienionych grupach. Przypuszczać można jednak, że w warunkach współczesnej cywilizacji, zniechęcającej dzieci do ruchu i pracy fizycznej, konieczne jest wyodrębnienie grupy tzw. specjalnych potrzeb rozwoju fizycznego i zdrowia dziecka. Być może pozwoli to szerzej uświadomić powagę zagadnienia i przybliżyć szkole i rodzinie zadania kompensujące „pseudokomfort” cywilizacji. Bezczynność fizyczna i przebywanie w np. w pomieszczeniach zamkniętych stwarza dla organizmu człowieka końca XX wieku komfort. Hołdują jemu dorośli, a za ich przykładem dzieci. Świat zewnętrzny znany z telewizji, bez ruchu i bez opuszczania ciepłego w każdej porze roku pomieszczenia. Tylko, że dla rozwoju psychofizycznego i dla zdrowia jest to pseudokomfort dający ujemne skutki po jakimś czasie. Specjalne potrzeby rozwojowo-zdrowotne współczesnych dzieci kształtują się następująco:

- potrzeba witamin,
- potrzeba aktywności fizycznej (ćwiczenia ruchowe, praca fizyczna, taniec),
- potrzeba hartowania i adaptacji do ekstremalnych warunków,
- potrzeba częstego kontaktu z naturą we wszystkich porach roku (szczególnie jesienią i wiosną),
- potrzeba zachowania proporcji energii spożytej do wydatkowanej,
- potrzeba regulacji procesów psychicznych (łagodzenia stresów itp.),
- potrzeba odnowy biologicznej,
- potrzeba wspomaganie mechanizmów obronnych organizmu [17, s. 8].

Zapewne lista potrzeb specjalnych nie jest pełna. Umieszczone zostały na niej te wszystkie zjawiska, których spełnienie warunkuje w miarę harmonijny rozwój i adaptację do otaczającej rzeczywistości z zachowaniem zdrowia. Wiele z tych potrzeb można zrealizować poprzez zajęcia ruchowe i kontakt z przyrodą we wszystkich porach roku. Ruch na powietrzu najlepiej w bezpiecznych, naturalnych warunkach tylko, że dzieci, rodzice i co gorsze nauczyciele tego nie chcą, nie lubią, boją się wysiłku z tym związanego. Zajęcia terenowe nazywają rozwiązaniem archaicznym. Przyzwyczajeni do pseudokomfortu wołają zamiast zajęć ruchowych na powietrzu z hartowaniem i długotrwałym wysiłkiem „epizody ruchowe” - jak mówi prof. M. Demel w salce gimnastycznej lub na korytarzu [15, s. 17]. Część dzieci boi się po prostu wysiłku. W tym lęku utwierdzają je rodzice i lekarze. Wychowawca fizyczny, zamiast podać rękę i wspomóc w okresie dochodzenia do lepszej sprawności i wydolności stosuje kategoryczne ocenianie. Większość z tych dzieci ma ograniczoną sprawność ruchową, są zazwyczaj otyłe a „ruch w pocie czoła” uważają wzorem niektórych dorosłych za coś mało wartościowego. Rozmowy z rodzicami, lekarzem i nauczycielami w dużym stopniu potwierdzają powyższą opinię. Zmiana świadomości w kierunku wspomaganie wszechstronnego rozwoju dziecka przez szkołę, rodzinę i środowisko jest więc zadaniem aktualnym w zmieniającej się rzeczywistości społeczno- kulturowej. Wspomaganie rozwoju psycho-fizycznego i troska o zdrowie dzieci poprzez ruch i kontakt z przyrodą wydają się szczególnie konieczne i powinny być jak najszybciej realizowane.

Ideą szkoły jest nauczenie ludzi młodych jak żyć i działać w społeczeństwie i środowisku. Edukacja ekologiczna, zwana coraz częściej środowiskową, nie może koncentrować się na wiedzy abstrakcyjnej czy encyklopedycznej. W procesie kształcenia i wychowania nauczyciel niejednokrotnie odwołuje się do indywidualnego doświadczenia ucznia. „Zielona szkoła” i związany z nią fakt znalezienia się w odmiennym środowisku jest sytuacją stresogenną, dziecko ma tu do czynienia z większą niż zazwyczaj liczbą nowych rzeczy, spotyka się ze zjawiskami, które mogą wywoływać uczucie obawy, a niekiedy nawet

zagrożenia. Z drugiej jednak strony każda nowa sytuacja wymaga wyzwolenia wyobraźni dziecka, pomysłowości i zaradności. Wyjście poza szkolny schemat staje się okazją do efektywnej nauki, zabawy i wspólnego rozwiązywania problemów i pokonywania trudności. Wszystkie te działania integrują grupę i pozwalają lepiej poznać się. Sami uczniowie, uczestnicy „zielonych szkół” zgodnie twierdzą, że taki wyjazd bardzo im się podobał i wiele im dał. Dzięki niemu poszerzyli swoje wiadomości z różnych dziedzin, nauczyli się współżyć z przyrodą i zrozumieli potrzebę jej ochrony. „Zielona szkoła” pozwoliła im na sprawdzenie swoich wiadomości teoretycznych w sytuacjach praktycznych. Wielu uczestników takich wyjazdów uważa, że po powrocie do szkoły chętnie się uczą i osiągają lepsze wyniki. Wielu z nich chętnie angażuje się w działania proekologiczne organizowane na terenie szkoły. Ich zdaniem bowiem tego typu zajęcia są doskonałą formą aktywnego wypoczynku i powinny być organizowane przynajmniej raz w roku szkolnym.

Z obserwacji nauczycieli wynika natomiast, że uczestnicy takich wyjazdów lepiej radzą sobie w sytuacjach problemowych. Nie mają trudności w precyzowaniu pytań, są bardziej dociekliwi w poznawaniu otaczającego ich świata. Czują się pewnie i swobodnie na zajęciach. „Zielona szkoła” prawie zawsze wpływa pozytywnie na kształtowanie osobowości młodego człowieka. Daje bowiem okazję do przebywania w towarzystwie innych ludzi, do rozwoju intelektualnego. Jest alternatywą dla tak powszechnego w dzisiejszych czasach spędzania czasu wolnego przed telewizorem lub komputerem. „Zielone szkoły” kształtują świadomość proekologiczną, szczególnie ważną w dzisiejszych czasach.

BIBLIOGRAFIA:

1. Brunner W., Hoving E., Jonsson B., Malberg C., Olsson A., Skoglund G., Stromberg S. (1998) *EkoLogik. Edukacja ekologiczna. Metody i przykłady*. PKE. Gdańsk.
2. Chrzanowski J. (1989) *Demograficzne i urbanizacyjne wyznaczniki kultury fizycznej*. Raport o kulturze fizycznej w Polsce, Warszawa.
3. Czaplicki Z. (2008) *Aktywność ruchowa – atrybutem kultury zdrowotnej człowieka*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr 4.
4. Daniłowa M. (1987) *Przyroda i nasze zdrowie*. Warszawa.
5. Denek K., Hyżek D. (2005) *Zielone szkoły. Edukacyjne i społeczne aspekty*. „Wychowanie na co dzień”, nr 7-8.
6. Denek K. (2009) *Aktywność krajoznawczo-turystyczna dzieci i młodzieży w edukacji szkolnej*. „Lider” nr 1.
7. Gąbka H., Bąk J., Piotrkowska E. (1996) *W zielonej szkole*. „Życie szkoły”, nr 7.
8. Kolb D. (1996) *Style uczenia się. Edukacja ekologiczna. Być efektywnym instruktorem*. Materiały szkoleniowe powstałe w FSC przy współpracy z Cheschire Education Service i ICI, Warszawa.
9. Kopczyńska – Sikorska J., Sekita B. (1986) *Wychowanie fizyczne najmłodszych*. Referat na II Kongresie Naukowym Kultury Fizycznej. Gdańsk.
10. Kozłowski St. (1966) *Fizjologiczne efekty rekreacji fizycznej*. Warszawa.
11. Kuński H. (1987) *Ruch i zdrowie*. Warszawa.
12. Ławecki T., Kacprzak E. (2005) *Wycieczki z klasą. Szkolny przewodnik turystyczny*. Warszawa.
13. Marek E. (2008) *Zielona szkoła formą nauki poprzez bezpośredni kontakt z przyrodą*. „Wychowanie fizyczne, sport i kultura zdrowia w nowoczesnym społeczeństwie”, t. 2.
14. Palichleb K. (2002) *Wycieczka jako forma nauczania*. „Wychowawca”, nr 4.
15. Pike S. (1999) *Promocja zdrowia dla jednostki i społeczności*. Warszawa.
16. Raczek J. (1998) *Wytrzymałość dzieci i młodzieży*. Katowice.
17. Romanowski W., Eberhardt A. (1972) *Profilaktyczne znaczenie zwiększonej aktywności ruchowej człowieka*. Warszawa.

18. Schollgruber Ch., Mittenbauer E., *Uczyć się – wiedzieć - działać. Metody wychowania ekologicznego*. ARGE
19. Stawiński W. (red.) (1985) *Zarys dydaktyki biologii*. Warszawa 1985.
20. Stec S.(1998) *Edukacja ekologiczna - od przedszkola*. Aura 6.
21. Tkaczyk L. (1998) *Efektywność edukacji środowiskowej w „zielonej szkole”*. „Nowe w szkole”, nr 7.
22. Tomanowicz J. (2000) *Przyroda w pracy z dziećmi upośledzonymi*. „Nowe w szkole”, nr 3.
23. Trześniowski R.(1996) *Zabawy i gry ruchowe*. Warszawa.
24. Trześniowski R.(1999) *Rozwój fizyczny i sprawność fizyczna młodzieży szkolnej w Polsce*. Warszawa.
25. Tyralska – Wojtycza E. (1999) *Zielona Szkoła odskocznią od tradycyjnego systemu szkolnictwa*. Aura 4, 5-6.
26. Tyralska – Wojtycza E. : *Zielona szkoła- odskocznią od systemu szkolno-lekcyjnego*. Aura 6 (1999) 7-8.
27. Umwelterziehung, Wiedeń 1997.
28. Wieczorek M., Lesiewski J.(2002) *Biała szkoła – recepta na programową nudę*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr 1.
29. Wołoszynowa L. (1971) *Materiały do nauczania psychologii*. Seria II Tom I, Warszawa.
30. Woynarowska B. (2007) *Edukacja zdrowotna*. Warszawa.